

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ**

Извештај комисије за оцену и одбрану докторске дисертације **„Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва“**,
кандидаткиње Весне Трифуновић МА

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 25. 12. 2014. године, изабрали смо комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва*, коју је поднела Весна Трифуновић, МА етнологије и антропологије. Прочитали смо докторску дисертацију и о њој подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Весна Трифуновић је рођена 1981. године у Београду. Студије етнологије и антропологије на Филозофском факултету у Београду уписала је 2000, а дипломирала је 2006. године, када је добила и награду „Боривоје Дробњаковић“ за најбољи дипломски рад на тему: „Песме покосовског циклуса као извор за проучавање вредносних модела у српској народној традицији“. Исте 2006. године отпочиње Мастер студије на Одељењу за етнологију и антропологију, које завршава 2007, са темом „ Хумор и социјални типови: тип Луде у савременим вицевима“, а наредне године уписује и Докторске студије на истом одељењу.

Од 2007. године је, као стипендиста Министарства за науку РС, ангажована у Етнографском институту САНУ на пројекту *Антрополошка испитивања комуникације у савременој Србији*. Од 2009. године је запослена у Етнографском институту САНУ у звању истраживачица – сарадница. Поред ангажовања на пројектима Етнографског института САНУ, истраживања, писања и објављивања самосталних и коауторских радова у домаћим и страним научним часописима, била је ангажована у комисији за процену и отпис документационе грађе Етнографског института, када је радила на сређивању и завођењу визуелне грађе. Учествовала је у организационом одбору научног скупа Држава

– наука – култура, и била чланица селекционе комисије за међународни фестивал етнолошког филма у организацији Етнографског музеја у Београду. Самосталну монографску студију под насловом „Ликови домаћих вицева: социјални типови луде у савременим вецевима“ објавила је 2009. године. Учествовала је на више домаћих и међународних научних скупова. Области интересовања су јој антропологија фолклора и антропологија популарне културе.

Докторска дисертација Весне Трифуновић *Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва* садржи 222 стране компјутерски обрађеног текста, од тога 17 страна литературе и 8 страна различитих интернет извора. Подељена је на девет поглавља, за којима следе библиографски подаци о коришћеној литератури и списак извора.

Део докторске дисертације је, сходно прописима, објављен у научном часопису и то у раду: *Транзицијски велтимерци: наративизација искуства младих при тражењу посла и запослењу у контексту пост-социјалистичке трансформације*, Гласник етнографског института САНУ LX2, 2012.

2. Предмет и циљ дисертације

У првом поглављу под насловом Увод, кандидаткиња је представила предмет и циљ предузетог истраживања, понудила одговарајућу дефиницију губитништва и добитништва у транзицији и указала на значај проучавања друштвених концептуализација о датом проблему. Уз то, у овом поглављу је, с обзиром на комплексан транзицијски контекст овог друштва, јасно назначила да ће фокус истраживања бити усмерен на другу фазу пост-социјалистичке трансформације, која је отпочела 2000. године, док је на крају дала и кратак преглед релеватних научних, пре свега, домаћих антрополошких радова у којима је обрађена тематика друштвених промена и нових социо-културних појава.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Теоријско-методолошки оквир, који уједно чини друго поглавље ове дисертације, креиран је у складу са полазиштем да се постојање и активна употреба посебних термина

„губитник“ и „добитник“ везују за транзицију. Хипотеза коју је кандидаткиња поставила односи се на питање да ли активна употреба појмова потврђује социо-културну свест о економском и/или статусном успону, односно деградацију у датим друштвеним приликама, која ове појаве концептуализује приписујући им различите карактеристике и значења. Кандидаткиња је овако формиране концептуализације посматрала као специфичне социо-културне конструкције, па је као пут њихове идентификације и разумевања одабрала потрагу за различитим дискурсима у оквиру којих се артикулишу перцепције и ставови о губитницима и добитницима транзиције.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

Следећи првенствено приступе као што су Теорија дискурса и Критичка анализа дискурса, кандидаткиња је свој теоријски оквир, прикладно истраживачкој теми, формирала стављајући акценат на конструишућу моћ дискурса. Исправно полазећи од чињенице да је за контекст пост-социјалистичке трансформације карактеристично супротстављање различитих погледа на свет, губитништво и добитништво током периода пост-социјалистичке трансформације посматрала је као заједнички терен на коме се различити дискурси сукобе у покушају приписивања одговарајућих значења тим појавама, и то путем образаца у комбиновању разноврсних фактора и карактеристика. На тај начин је и уочила формирање посебних социјалних типова губитника и добитника транзиције, широко препознатих у овом друштву, а који врло јасно упућују на обрасце у представама које обликују концептуализације о њима.

Као врло добар увид у разноврсност друштвених дискурса о губитницима и добитницима, кандидаткиња је одабрала коментаре читалаца на извештавања у електронским медијима о друштвеним појавама које су директно повезане са губитништвом и добитништвом у транзицији, као што су незапосленост, сиромаштво, успех, богатство и моћ. Исто тако, за документацију друштвених представа о губитницима и добитницима транзиције послужио је и материјал из области популарне културе, у коме је такође уочљиво препознавање и третирање датих појава, што са своје стране говори о њиховом друштвеном значају. Као узорак за анализу узети су текстови и

коментари на њих коју су објављивани на домаћим најпосећенијим медијским порталима, у распону од 2009. до 2014. године.

Треће поглавље ове дисертације је посвећено разматрању самог феномена пост-социјалистичке трансформације и различитим теоријама о овом процесу, а како би се на његовом крају искристалисао и приступ који је по овом питању у свом раду усвојила кандидаткиња. Укратко, пост-социјалистичка трансформација се овде посматра као комплексан процес у коме се преплићу, али и сукобљавају, политичке, економске, друштвене и културне компоненте трансформације, што у крајњој инстанци сâм овај процес отежава и чини неизвесним у погледу исхода. Уз то, прихваћен је и приступ по коме је неопходно уважити посебан контекст одређеног друштва које пролази кроз овај процес, као и његову засебну трасу развитка том приликом.

У складу са тиме су два наредна поглавља посвећена политичко-економским, те друштвеним и културолошким специфичностима претходног социјалистичког система, из кога је ово друштво закорачило у процес трансформације, а размотрен је и њихов одјек у периоду који је уследио. На њих се надовезује поглавље о самом процесу пост-социјалистичке трансформације у Србији, које је подељено на три подпоглавља како би се што детаљније представио начин његовог одвијања током две различите фазе, и то у политичком и економском погледу, као и вредносне друштвене оријентације које су се током те две фазе формирале.

У седмом поглављу, насловљеном *Губитници и добитници транзиције*, прати се формирање ових категорија, пре свега у економском и статусном погледу, током поменуте две фазе друштвене трансформације у Србији. За реконструкцију је коришћена обимна релевантна и претежно социолошка литература о формалној и неформалној друштвеној структури, као и о социјалним неједнакостима током овог периода. Тиме је дат изврстан увид у друштвени и економски контекст одвијања трансформационог процеса, док су такође јасно идентификовани слојеви становништва који су том приликом доспели у категорије губитника и добитника.

Наредно поглавље представља увод у социо-културне концептуализације губитника и добитника транзиције, у коме су представљени идентификација, типологија и концептуализација губитника и добитника друге фазе транзиције, на основу грађе коју заједно чине одговарајући, електронски, медијски текстови и коментари читалаца на њих.

Као додатна и помоћна грађа послужио је и материјал из области популарне културе, као што су филмови, серије или фолклорне дефиниције на одређеним интернет порталима забавног карактера, а чија је првенствена сврха била доказивање широке прихваћености и препознавања типова о којима је реч, затим дискурса у оквиру којих се о њима размишља и говори, као и неких концепата на којима се ти дискурси заснивају.

Путем поменуте грађе је показано да се идентификација типова губитника и добитника најбоље може обавити кроз губитничко-добитничке односе у које се доводе различите категорије становништва. Сходно томе, ово поглавље је подељено на пет подпоглавља у којима су редом обрађени: Губитничко-добитнички однос: радници и нови власници приватизованих предузећа; Губитничко-добитнички однос, условно назван, „народ и власт“; Губитничко-добитнички односи: запослени у јавном сектору према запосленима у приватном сектору, незапосленима и приватницима; Млади као губитници транзиције; и Предузетници као добитници и губитници. На овај начин су уочени формирање и концептуализација неколико типова губитника и добитника транзиције, који су широко препознати у овом друштву. У губитничку категорију се тако сврставају следећи типови: Средовечни радник средњег или нижег образовања; условно речено „народ“, односно људи различите старости, професије и образовања; и млади, високообразовани. С друге стране, међу добитнике су сврстани типови као што су: тајкун или контроверзни бизнисмен, политичар, државни службеник и приватни предузетник. За готово сваки од наведених типова је утврђено по неколико различитих дискурса, у којима се кроз одговарајућу аргументацију говори о њиховом заслуженом и незаслуженом губитништву, односно добитништву, а у складу са чиме су се изградиле разноврсне концептуализације наведених типова. Изузетак у том погледу представљају типови политичара и државног службеника који су недвосмислено означени у доминантно негативном дискурсу, као незаслужени добитници транзиције и ометачи друштвеног развоја.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Последње, девето поглавље чине завршна разматрања, подељена у четири подпоглавља, у којима се кандидаткиња осврнула на занимљива питања као што су однос

концептуализација произашлих из медијских дискурса и дискурса читалаца, затим доминантне друштвене поруке у идентификованим дискурсима, потенцијали деловања групација губитника и добитника транзиције, као и инструментализација и утицај идентификованих дискурса. Дато поглавље стога и најбоље сажима резултате и допринос ове дисертације.

Њиме је најпре дат увид у посматрање проблема транзицијског губитништва и добитништва из угла припадника овог друштва, односно оних на које је трансформацијски процес директно утицао. Тиме је овим категоријама придодата посебна и свакако значајна социјална димензија, која је открила и друштвена мишљења о самом процесу транзиције, а која до сада није била предмет опсежних истраживања. Тако се показало да готово сви идентификовани дискурси упућују поруку да културолошки фактори стоје на путу пожељног правца одвијања друштвене трансформације. Ово даље указује на широко распрострањену свест о великом раскораку између новоуведених институција и културе у виду интернализованих правила, образаца и вредности који показују отпор према променама, као и на поруку о потреби превазилажења такве противречности. Уз то, путем анализе је идентификовано и доминантно друштвено мишљење о пожељном правцу социјалне трансформације са друштвено одговорним предузетништвом као циљем. То значи да социјалистичко наслеђе, коме се обично приписује негативан однос према предузетницима, није одиграло значајнију улогу у креирању друштвене визије новог социјалног поретка. С друге стране, егалитарни принципи, који имају своје корене у традиционалној култури, јесу имали удела у томе ако се има у виду модел односа послодавац-радник који се пропагира у позадини наратива о предузетнику као заслуженом добитнику транзиције. Тиме се на примеру анализираних материјала показало да су постојеће друштвене вредносне оријентације растрзане између модерних и традиционалних културних образаца, и да као такве онемогућавају дефинисање доминантног идејног друштвеног модела коме би се тежило приликом трансформације друштва.

Кандидаткиња у закључку такође нуди своје тумачење узрока друштвене апатије које истрајава упркос великом незадовољству према постојећим друштвеним приликама код губитника транзиције. Недостатак масовније иницијативе губитника ка промени свог положаја она види у два фактора: доминантном усвајању стратегије сналажења у постојећим околностима и непостојању снажније повезаности и блискости које би делиле различите

погођене социјалне групације, а што би могло да послужи као основа за гласније покретање иницијативе за променом фактора који су их учинили губитницима.

На крају, кандидаткиња скреће пажњу на појаву инструментализације идентификованих дискурса о губитницима и добитницима у политичке и идеолошке сврхе, као и на последице тих широко распрострањених дискурса и улогу коју могу имати у подржавању важних друштвених проблема као што су незапосленост, невољно опробавање у легалном предузетништву или одлив мозга. Њен коначан закључак јесте да постојећа дискурзивна пракса о губитницима и добитницима транзиције у овом друштву одише резигнираношћу, и да као таква пре доприноси репродукцији и перпетуирању успостављених социјалних односа и образаца, него што има потенцијал да утиче на трансформацију друштва.

6. Закључак:

Докторска дисертација Весне Трифуновић *Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва* је у потпуности урађена у складу са пријавом те дисертације.

На основу увида у докторску дисертацију *Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва* Весне Трифуновић комисија констатује да је кандидаткиња у потпуности одговорила теми. Имајући то у виду предлажемо Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри одбрану докторске дисертације *Концептуализација губитника и добитника постсоцијалистичке трансформације српског друштва* Весне Трифуновић за шта су се стекли, по нашем мишљењу, стварни и формални услови.

У Београду, 20.01.2015.

Комисија:

Проф. др Иван Ковачевић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Драгана Антонијевић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Бојан Жикић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Илдико Ердеи
Филозофски факултет у Београду

др Љубица Милосављевић
Институт за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду